

להראות עצבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה עשירית / גליון תיד
ערש"ק פרשת פינחס ה'תשע"ג

מדיכן יודע רש"י באיזה חטא חטא צלפחד?

מה ההבדל בין 'חלקנו' ל'גורלנו' ול'ירושתנו'?

בשי' הרמב"ם שלא מנה מצות עשיית הארון

לימוד בספרים לא מספיק - צריכים רב!

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת פנחס, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תיד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מאתיים שנה להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
רודפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב ראובן זאיאנץ,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב ישראל ארי לייב רבינוביץ,
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

United States ארץ הקודש
1469 President St. ת.ד. 2033
#BSMT כפר חב"ד 6084000
Brooklyn, NY 11213 03-738-3734
718-534-8673 הפצה: 08-9262674
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

כה

לקראת שבת

אותיות התורה הן הרי כל כך יקרות. מה טוב הי' שיהודי יהי' בקי בחמשה חומשי תורה ויהגה בהם תמיד, לשכב לישון – בפסוק, וכשהשם יתברך עוזר והוא מתעורר בפסוק, הרי אותו יום הוא לגבו יום של אור, עמוד אור לכל היום בכל עניניו ולדורי דורות, לא רק בעלמא דין אלא גם בעלמא דאתי. וכך גם אותיות משניות או "תניא". . אין אני מתכוון לחסידים דוקא, אלא בכלל הדור שזכה לגילוי זה, "תניא" אותיות איתן, שעל ידי כך יעברו את הזמן המר שעד ביאת המשיח, ומה טוב הי' אם היו מנהיגים זאת.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ב עמ' 5 ואילך)

ה. מקרא אני דורש.....

טענתן של בנות צלפחד

מה ראו בנות צלפחד להדגיש ש"בחטאו מת" ולא החטיא את אחרים, וכי מחטיא את אחרים אין לו חלק בארץ? / ומדוע פירטו דווקא את שני החטאים של "חטא מתלוננים" ו"עדת קורח"? / ומהיכן למד רש"י לפרש ע"פ פשוטו של מקרא, איזה חטא הוא כן חטא: "מקושש עצים" או "מן המעפילים"? והרי בפסוק כתוב רק "בחטאו מת" – מבלי לפרש מאומה? (ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 171 ואילך)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

חלקנו, גורלנו, ירושתנו

הרמב"ם כותב אשר מצווה "לדון בדיני נחלות שנאמר: איש כי ימות ובן אין לו" וקשה: איך מרומז בחלק זה של הפסוק עניין הנחלה? הלוא הול"ל סיום הפסוק: "והעברתם את נחלתו" וגו' / ומה הקשר בין שלושת הלשונות שמצינו בתורה בקשר לחלוקת הארץ: ירושה, חלוקה וגורל, שלוש הדרגות בקשר של יהודי עם הקב"ה: "מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתנו" ושלוש התקופות בעם ישראל: קודם מתן תורה, ממתן תורה והלאה ולעתיד לבוא?

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח ע' 174 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טו. חידושי סוגיות.....

שיטת הרמב"ם בענין תכלית בית הבחירה ובגדר הארון

יוכיח דגם הרמב"ם מודה להרמב"ן דחפץ המקדש הוא מנוחת השכינה / יפלפל בשיטת הרמב"ם שלא מנה עשיית הארון למצוה, ויבאר חילוקו משאר כלי המקדש / יסיק בדרך חידוש דעשיית הארון אינה נמנית כמצוה לדורות, כי לאחר עשייתו פעם אחת שוב שרתה השכינה לעולם

(ע"פ הל' ביהב"ח להרמב"ם עם חידושים וביאורים סי' ט)

כא. תורת חיים.....

כג. דרכי החסידות.....

טענתן של בנות צלפחד

מה ראו בנות צלפחד להדגיש ש"בחטאו מת" ולא החטיאו את אחרים, וכי מחטיאו את אחרים אין לו חלק בארץ? / ומדוע פירטו דווקא את שני החטאים של "חטא מתלוננים" ו"עדת קורח"? / ומהיכן למד רש"י לפרש ע"פ פשוטו של מקרא, איזה חטא הוא כן חטא: "מקושש עצים" או "מן המעפילים"? והרי בפסוק כתוב רק "בחטאו מת" – מבלי לפרש מאומה?

א. בפרשתנו מסופר על טענת בנות צלפחד, שרצו לקבל את חלק אביהן בארץ ישראל, ואמרו (כו, ג-ד): "אבינו מת במדבר, והוא לא ה' בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח, כי בחטאו מת ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, כי אין לו בן, תנה לנו אחוזה וגו'."

ועל מה שאמרו "כי בחטאו מת" – פירש רש"י: "לפי שהיו באות לומר 'בחטאו מת', נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה, אלא בחטאו לבדו מת ולא החטיאו את אחרים עמו. רבי עקיבא אומר: מקושש עצים ה', ורבי שמעון אומר: מן המעפילים הי'."

והנה בענין זה כבר האריכו במפרשי התורה ומפרשי הש"ס (בבא-בתרא ק"ח, א. שבת צו, ב), ועוד. אבל על פי הידוע שרש"י בפירושו על התורה בא לפרש "פשוטו של מקרא" בלבד, הרי שדבריו צריכים ביאור מיוחד, וכדלקמן.

ב. ובכן:

הנה כשלומדים דברי רש"י בפשטות (וכן לכאורה הבינו במפרשים), כוונת בנות צלפחד היתה

וזהו תיבת נח שהם האותיות דתורה שהם הצלה משטף מים רבים דמחשבות זרות ומטהרים את הנפש להפטר מחבובת הקבר ומכף הקלע אם להפטר כולו או על כל פנים להקל משפטו כנודע.

(ספר המאמרים קונטרסים ח"ב עמ' שדמ)

כשהולכים מכפר לכפר מחשבתם תהי' עסוקה בענין של אהבה רבה

רבנו הזקן תבע מחסידים אהבה רבה. הוא תבע זאת לא רק מחסידים בעלי מדריגה בתורה ועבודה, אלא גם מהרוכלים המחזרים בכפרים, שמחשבתם תהי' עסוקה בענין של אהבה רבה כשהם הולכים מכפר לכפר כששק הסחורה על כתפיהם.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ג עמ' 81)

זהירות משפת-היתר שבמסחר

הרבי האמצעי אומר שיתרון לבעלי עסקים על יושבי אוהל, בעלי עסקים רואים השגחה פרטית, אלקות, במוחש, ושפת-היתר שבמסחר מטילה תבלול על העינים, שלא זו בלבד שזה מעוור שלא רואים את ההשגחה הפרטית, אלא שזה גם נוטל את העונג של רוחניות והאדם הופך למגושם, על בעלי עסקים להיות זהירים משפת-היתר.

לכל בעל עסק צריך להיות, בעמדו בחנות או בשוק, ספר בכיס: חומש, תניא, משניות, תהלים, ובכל רגע פנוי עליו ללמוד פסוק, כמה שורות תניא, משנה, פרק תהלים.

(תרגום מלקוטי דיבורים ח"א עמ' עג)

לטהר את האויר על ידי אותיות התורה

עכשיו צריכים לטהר את האויר. . על ידי חזרה בעל פה של מסכת משניות או סדר משניות או פרקי אבות או כמה פרקי "תניא", וכשהולכים בדרך או כשנוסעים במכונית, בסאבוויי או בבאס, לחשוב בעל פה את אותיות התורה. מובן שצריכים להיזהר בדרך מדבר סכנה ח"ו. זה מטהר את האויר, ועל ידי כך יושעו בשנה זו בשפע בהפלאה באחד משלשת הדברים או בבני או בחיי או במזוני, בהפלאה במוחש שלא בדרך הטבע.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ב עמ' 11)

זכירת תורה בע"פ - הצלה לנפש

גם מהרוכלים המחזרים בכפרים, תבע רבנו הזקן שמחשבתם תהי' עסוקה בענין של אהבה רבה כשהם הולכים מכפר לכפר כששק הסחורה על כתפיהם

כל אחד ואחת מישראל צריך לחקוק בכה זכרונו אותיות ותיבות התורה

ישנם ב' מיני עבודה כלליים, העבודה דבעלי עסקים והעבודה דיושבי אהל, והמבול הוא שטף המחשבות זרות דישנם גם ביושבי אהל, דלכאורה הנה אצל יושבי אהל הרי לא הי' צריך להיות כללות הענין דמח"ז, דבעלי עסקים הנה לרגלי ענינם במשא ומתן או במלאכה ועבודה, הרי יש מקום לומר שיפלו להם מחשבות זרות מעניני עסקיהם גם בעת שאינם עוסקים במלאכתם, והוא בדוגמת דבר מענין החלומות דרובם הם מהרהורי היום, דלפי שמהרהרים ביום הנה מזה הוא מה שבא בחלום. . . וכן הוא בבעלי עסקים דמאחר שהם עוסקים במלאכתם במחשבה ודבור, הנה מזה נמצא כללות ענין המחשבות זרות.

אבל היושבי אהל שאין להם עסק בעניני עולם מאין באו אליהם המ"ז, אלא שזהו כללות הענין סוד הברורים המתבררים על ידי האותיות דתורה ותפלה,

ולכן הנה כל אחד ואחת מישראל צריך לחקוק בכה זכרונו אותיות ותיבות התורה דתורה שבכתב ותורה שבעל פה, להיות בקי בהם בעל פה, ולחזור אותם תמיד בכל רגע פנוי, הבעלי עסקים בעת עבודתם ויושבי אהל בזמן מנוחתם מהלמוד בעיון, ובפרט קודם השינה להיות ישן מתוך דברי תורה, וכל אדם בעת הילוכו לרגלי עניניו ומחשבתו פנוי, כי אי אפשר להעמיק דבר במחשבה עיונית בתורה בעת הילוכו ברחוב הנה אז צריך לחזור דברי תורה החקוקים בכה זכרונו, ובפרט משנה אותיות נשמה ותניא אותיות איתן,

כך: אם אביהן הי' בגדר "מחטיא את אחרים" – אז היו מבינות שאין לו חלק בארץ; אולם כיון ש"בחטאו לבדו מת" – הרי שיש לו חלק בארץ, והן רוצות לקבלו בתור בנותיו.

אבל אם נפרש כן, הרי שמתעוררים קשיים רבים (בדרך הפשט):

(א) עצם הענין – וכי היכן מצינו במקרא ש"מחטיא את אחרים" אין לו חלק בארץ!?

(ב) אם כל כוונת בנות צלפחד היתה לומר שאביהן לא הי' "מחטיא את אחרים" – הי' להן לומר בפירוש ובקיצור: "בחטאו לבדו מת" – ותו לא.

(ג) למה פירטו דוקא את שני החטאים של "חטא מתלוננים" ו"עדת קורח"?

(ד) אם כל הכוונה היא לשלול שצלפחד הי' "מחטיא את אחרים" – הרי מהיכן למד רש"י לפרש באופן חיובי, ע"פ פשוטו של מקרא, איזה חטא הוא כן חטא: "מקושש עצים" או "מן המעפילים"? והרי בפסוק כתוב רק "בחטאו מת" – מבלי לפרש מאומה!

ג. ויש לומר בביאור הענין:

עיקר כוונת בנות צלפחד היתה (לא זה שאביהן לא החטיא את אחרים, אלא) להדגיש שהוא לא חטא בחטא הקשור לארץ ישראל.

ולכן הדגישו שהוא לא הי' "בחטא מתלוננים" – שהכוונה בזה למה שכתוב בהמשך לפרשת המרגלים (שלה יד, ג-א): "וילונו. . . כל בני ישראל ויאמרו אליהם כל העדה. . . ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת" – שהתלוננו בענין הכניסה לארץ ישראל.

ומובן ש"מדה כנגד מדה" – כיון שהתלוננו בענין זה של ארץ ישראל, לכן ניטלה מהם הזכות בארץ ישראל, וכמו שאמר הקב"ה (שם כו-ל): "את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי. . . כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם. . . אשר הלינותם עלי, אם אתם תבואו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון".

וכמו כן הזכירו שצלפחד לא הי' ב"עדת קורח שהצו על הקב"ה" – כי גם בעדת קורח מצינו טענה בענין ארץ ישראל, שהרי דתן ואבירם אמרו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו" (קרח טז, יד), וענין זה פעלו על כל עדת קורח.

וזה הי' עיקר כוונתם ב"חטאו מת" – להדגיש שלא מת בחטא המתלוננים וכן לא בעדת קורח, שהם חטאים השייכים לארץ ישראל, אלא בגלל חטא אחר, ולכן אין סיבה שיפסיד את חלקו בארץ ישראל;

אלא שדרך אגב הדגישו גם "בחטאו לבדו מת (ולא החטיא את אחרים עמו)" – כי ירושת הארץ שייכת גם לקיום כל המצוות (כמפורש במקרא: פ' אחרי יח, כד-כח. קדושים כ, כב-כד. ריש פ' בחקותי. ועוד), ולכן אמרו שגם בחטא שאינו תלונה על ארץ ישראל לא החטיא אחרים עמו, שעל ידי זה תוגדל הטענה "למה יגרע שם אבינו".

מוכרח לכאו"א שיהיה מי עומד על גבו

בשאלתו אם להטבת ההנהגה ולעבודה כדבעי מספיק הלימוד בספרים ושיחות – הנה מובן שלא כן הוא, אלא מוכרח לכאו"א שיהיה מי עומד על גבו, והרי כבר נאמר עשה לך רב, וכידוע בדיוק לשון עשי' שהוא מלשון מעשין על צדקה לשון כפי' היינו אפילו אם אין התלמיד רוצה בכך. ובפרט כשהמדובר בענינים שתורת החסידות מדברת אודותם, שהם ענינים דקים לפי"ע ובמילא הטעות בזה עלולה יותר ומזקת יותר. וידוע ג"כ הפירוש בדברי משה, רבן של כל ישראל, כתוב זאת זכרון בספר (ואעפ"כ) ושים באזני יהושע.

(אגרות קודש חי"א עמ' יז)

במענה על מכתבו מ... בו כותב שלומד בישיבת... ושאלתו אם לעשות כרצונו או לא.

ומובן אשר נוסח זה חדש הוא בעיני, כי מעולם לא שמעתי בן ישיבה... שישאל אם לעשות כרצונו, כי הרי ענין בן ישיבה הוא לעלות ביראת שמים בלימוד התורה בנגלה ובנסתר ובהידור בקיום המצות, ולא ענינים דמילוי רצונותיו, וכנראה שנתנית מקום להנ"ל הוא ג"כ הביאור לשאלתו השני' שמחשבות זרות מבלבלות אותו מלימודו כו' וכו'.

ועצה היעוצה לשני הענינים גם יחד ופתרוןם הוא לקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה ועול מצות וכלשון רז"ל שדוקא בכל הנ"ל נכתבו מלת עול, וישמע להוראת הר"מ והר"י והמשפיע דא"ח שלו, היינו שיציע לפניהם את כל הסברות שישנם אצלו, אבל אחר כך יעשה מה שירוהו וכבר ידוע אשר הקדמת נעשה לנשמע דוקא באופן כזה מקבלים התורה (אף שלכאורה ענין שכלי הוא) ועאכו"כ שזה ראשית העבודה ויסודה.

(אגרות קודש חי"ב עמ' שכג ואילך)

מעלת דברי התעוררות הנשמעים מפה אל פה פנים אל פנים

בכלל קשה לענות בפרטיות על שאלות כאלו בכתב, וכבר ידוע מעלת דברי התעוררות הנשמעים מפה אל פה פנים אל פנים ובמילא יחפש הזדמנות היותר קרובה להתראות עם... ויבקשו שישמע את שיחתו וייעצו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות וככל אשר יקדים בזה הרי זה משובח.

(אגרות קודש ח"ח עמ' א)

[ועוד זאת: מצד כיבוד אב הוצרכו להקטין את חטאו של אביהן כל כמה שאפשר].

ד. אלא שלכאורה אין הדברים מחוורים, כי כיון שהתורה אומרת שהמתלוננים היו כל ישראל: "וילונו... כל עדת בני ישראל" – איך יתכן שצלפחד לא הי' חלק מחטא זה?

וכדי לתרץ תמיהה זו, מבהיר רש"י ואומר במפורש במה הי' חטאו של צלפחד, שעל ידי זה יובן כיצד אפשר לומר שהוא לא הי' "בחטא מתלוננים" – ובזה יש שתי שיטות:

"מקושש עצים הי'" – שלפי זה נשלל מאליו חטא המתלוננים, שהרי מעשה המקושש הי' שנה לפני שילוח המרגלים (ראה פרש"י שלח טו, לב. וראה בארוכה שיחת ש"פ עקב תשכ"ח).

"מן המעפילים הי'" – שלפי זה אמנם הוא הי' מתחילה בין כל העדה שהתלוננו כנגד ארץ ישראל, אבל אחר כך הוא עשה תשובה על זה והעפיל לעלות לארץ כדי לתקן את חטא התלונה כנגד ארץ ישראל (כמסופר בפ' שלח). שמזה מובן, שאמנם הוא חטא בחטא המעפילים, שהי' נגד רצון ה' (שהרי משה הזהירם במפורש שלא לעלות) – אבל בענין הכניסה לארץ עשה תשובה, וכל מיתתו היתה בגלל חטא אחר, כך שאין סיבה שיפסיד את חלקו בארץ ישראל.

תורת חיים

מכתבי קודש

עשה לך רב

הלימוד בספרים לא מספיק / יש להתרגל בהקדמת נעשה לנשמע כל השנה / לציית לרב ולמשפיע

האדם צריך לחפש ולמצוא איש שישמע בקולו

ובהנוגע לשאלתו האם האדם צריך לחפש ולמצוא איש שישמע בקולו, – ופשיטא ששאלתו היא שמיעה בדרך קבלת עול, שאם ע"י הסברה בשכל עד שיבינו השומע – הרי אין זה שמיעה בקול אחר, כיון שמחכה עד שיתקבלו אצלו הדברים - הנה פשוט הדבר ופסק המשנה: עשה לך רב, שבזה הפירוש, לא כהיש אומרים, שזו רק בהנוגע ללימוד התורה ולהבנתה (והרי זה נכלל במצות ת"ת, ואין שייך בזה כ"כ הלשון "עשה" – שמדייק בענינים הנעשים בהכרח ובקבלת עול) והכוונה פנימית בזה – באופן הנ"ל דוקא.

וע"פ הידוע בכללי ההוראה, אשר מעשה רב הוא עוד יותר מהלכה פסוקה, הנה רואים במוחש – התוקף בתומ"צ ביר"ש דכל אלו שמתנהגים בדרך הנ"ל, היינו שלא נשענו על שכלם והבנתם לחוד וזה ה' הפוסק אחרון אצלם, ובאמת גם עליהם נאמר השוחד יעוור עיני חכמים, וק"ו וכו' – שהרי אין הפירוש בזה שמבין בשכלו שהדין עם הצד שכנגד ועושה היפך השכל, אלא – שמפני הטית רצונו מטעה זה גם את השכל עד שנדמה לו שכן הדין.

ואם הדברים אמורים אפילו בהנוגע לטובת הנאה קלה שע"ז מעוותים דין אחר, עאכ"כ בהנוגע להגוף ונה"ב (שגם יצה"ר בכלל) שעל כל פשעים תכסה אהבת עצמו. וכנ"ל, מעשה רב שלא עמדו או כשהי' מציאות של נסיון לזמן ממושך. משא"כ אלו שהורגלו בהקדמת נעשה לנשמע לא רק בשבועות אלא גם בכל השנה כולה.

(אגרות קודש חי"א עמ' ריז)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מחלוקת "מקושש או מהמעפילים" – לשיטתייהו

צדקה, ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצות אלו אין להן קצבה".

ולכאורה דין זה דורש ביאור: הרי חיוב צדקה תלוי בהישג יד הנותן, שהחיוב הוא עד מעשר או חומש מנכסיו (ראה רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה), וא"כ מאי שנא ביתומים, שאין פוסקין עליהם צדקה כפי השגת ידם, מעשר או חומש מנכסיהם (וע"ד הקושיא בשאלת יעב"ץ ח"א ס"א-ג. צפע"נ סוף הל' ערכין. ועוד)?

ויובן זה ע"פ מ"ש הרמב"ם שהטעם שעושים ליתומים מצוות אלו "אע"פ שאינן חייבין" הוא "כדי לחנכן", שמזה מובן שגם לענין צדקה כן הוא, שהקס"ד לפסוק עליהם צדקה הוא מטעם חינוך.

והנה, ענין עיקרי בחינוך הוא שאין מקום לחנך קטן בדבר תמוה שלא יוכל להתקבל בשכלו, דבזה מוטב להמנע מחינוך הקטן כל זמן שאינו חייב בדבר, וסומכים שחינוכו בקיום התורה ומצוות בכלל יספיק שבהגיעו לחיוב יקיים גם דבר זה.

ועפ"ז י"ל, שהטעם לזה ש"אין פוסקין עליהן צדקה" הוא כי מצד דרכי החינוך, אי אפשר לחייב קטנים במצוה זו.

דכיון שהצורך במצוות אלו אין לו קצבה, וזה שקבעו שיעור מעשר או חומש לצדקה הוא רק כדי שלא יאבד את כל ממונו, הרי קשה ביותר שיתקבל בשכלו של תינוק, דכאשר יש עני נצרך, ואין מעשר או חומש נכסיו מספיקין לו כל מחסורו, אוסרים עליו לבזבז יותר מחומש, אף שישאר העני בדוחקו, או בפדיון שבויים – שישאר בשביו!

ולכן אמרו שאין פוסקין עליהם צדקה, כדי שלא יהי' ענין של בלבול בכללות חינוכם.

(יעוין בלקוטי שיחות חל"ח עמ' 111 ואילך)

אבינו מת במדבר והוא לא הי' בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת

לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נוקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה אלא בחטאו לבדו מת ולא החטיא את אחרים עמו. ר' עקיבא אומר מקושש עצים הי', ור' שמעון אומר מן המעפילים הי' (כו. ג. רש"י)

יש לפרש פלוגתתא זו בין ר"ע לר"ש, דאזלי לשיטתייהו:

ר"ע הי' רגיל לזכות את ישראל (רש"י ד"ה שבקי' – סנהדרין קי, ב). וע"כ מפרש "מקושש עצים הי'", כי חטא זה קל יותר מחטא המעפילים, דבחטא המקושש לא השתתפו עוד מישראל, וא"כ לא הי' בזה שום חשש ש"החטיא את אחרים עמו", משא"כ במעפילים היו כו"כ מבני ישראל.

משא"כ לר"ש ד"דריש טעמא דקרא" (גיטין מט, ב), ס"ל ד"מן המעפילים הי'", כי בפירוש זה נמצא שבדברי בנות צלפחד "בחטאו מת" מרומז גם טעם לזה שיהי' לו חלק בארץ, כי אביהם מסר נפשו בשביל ארץ ישראל (ראה בארוכה לעיל מדור "מקרא אני דורש").

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 179 ואילך)

מדוע אין פוסקים על היתומים צדקה לפי השגת ידם?

כתב הרמב"ם בהל' נחלות (פ"א ה"י): "האפורופין עושים לקטנים לולב וסוכה וציצית ושופר ספר תורה ותפילין ומזוזות ומגילה... כדי לחנכן, אבל אין פוסקין עליהן

אלא שעדיין צ"ע בזה, דהנה המורם מכל הנ"ל דבר חידוש, דלא הי' בארון שום עבודה (כמו בשאר כלי המשכן); וענינו הוא כלי לגילוי השכינה שלמעלה²⁸. ובזה צע"ק מענין ההזי' על בין הבדים²⁹.

(28) ועפ"ז יומתק מה שלא מצינו לכאורה שכשעושי ארון (חדש) אין בו קדושת הארון עד שיעשו בו עבודה (כגון הזי' על הבדים), דלכאורה, הרי "מכאן ואילך עבודתן מחנכת" (שבועות טו, רע"א. וש"נ. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א הי"ב); ולא עוד אלא שגם בהכלים שעשה משה הי' בהן (בנוסף לזה שמשחתן מקדשתן) (שבועות ורמב"ם שם) מצוה וגדר דחנוכה ע"י התחלת העבודה (כמבואר בלקו"ש הי"ח ע' 99 הערה 56. וש"נ), וא"כ למה לא חינוכו וקידשו את הארון ע"י עבודה. ועפ"י המבואר בפנים מובן זה, כי הדין דעבודתן מחנכת אינו אלא בהכלים שיש בהם עבודה, וזהו גדרם ותוכנם, אבל הארון גדרו שאין בו עבודה כלל, אלא תוכנו הוא רק כלי ו"שכנתי בתוכם", ולכן מיד כשתנו בו את הלוחות (וכו') – נפעלה בו קדושתו בשלימות.

(29) היינו דאשכחן כאן עבודה בארון. וקושיא זו היא לא רק למ"ד דההזיות צריך שיגעו בכפורת, אלא גם למ"ד דאי"צ שיגעו (דכ"ה להרמב"ם דבי' עסקינן); כי אע"פ שאי"צ שיגעו, הרי הזיות אלו צריכות להיות "על הכפורת ולפני הכפורת" (ראה יומא נה, א), נמצא שהזיות אלו שייכות להארון, והיינו שהן עבודה בהארון [ראה חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה

וכו'³⁰. וי"ל בהקדם התמי' איך הי' קיום עבודה זו כל אותן השנים שהי' המשכן בנוב וגבעון והארון בקרית יערים ועיר ציון. ועל כרחין צ"ל שהעיקר בזה הוא מקום (בדי) הארון שבקדה"ק³¹. אבל קשה למ"ד דהזי' על הכפורת צריך שיגע בכפורת (ירושלמי שם). ועכצ"ל דגם לדידי' אינו מעכב כלל³² ונוב וגבעון יוכיחו. ועצ"ע³³.

סי' יא שיש ב' דעות בענין הכפורת, דלחד מ"ד היא חלק מהארון, ולא ידך מ"ד היא כלי בפני עצמה. עיי"ש בארוכה. אבל גם להך מ"ד דהיא כלי בפני עצמה יש להקשות קושיא הנ"ל, כי כאן לא נחית לחלק וכפורת בכלל "ארון" המבואר כאן, כמובין].

(30) לכאורה הכוונה ב"וכו" הוא להזיות שעל הפרוכת (משנה זבחים מז, א) – ולהעיר שההזיות על בין הבדים ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב מעכבות זו את זו (מנחות כז, א. רמב"ם הל' פסוהמ"ק פ"ב ה"ג).

(31) היינו שאין הארון סיבה להזאות שבין הבדין שלו, אלא רק סימן בלבד על המקום שבו צריך להזות. ונמצא שאין שום עבודה בהארון כלל.

(32) ואינו עבודה בארון גופי'.

(33) אולי – מפני שזה שבנוב וגבעון לא הוחזר הארון למשכן – הי' מטעם פיקו"נ, כנ"ל. וראה חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה סי' ט בסופו. סימן יא, ובפרט – סעיף א בסופו.

חלקנו, גורלנו, ירושתנו

הרמב"ם כותב אשר מצווה "לדון בדיני נחלות שנאמר: איש כי ימות וכן אין לו" וקשה: איך מרומז בחלק זה של הפסוק עניין הנחלה? הלוא הול"ל סיום הפסוק: "והעברתם את נחלתו" וגו' / ומה הקשר בין שלושת הלשונות שמצינו בתורה בקשר לחלוקת הארץ: ירושה, חלוקה וגורל, שלוש הדרגות בקשר של יהודי עם הקב"ה: "מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתנו" ושלוש התקופות בעם ישראל: קודם מתן תורה, ממתן תורה והלאה ולעתיד לבוא?

את מנין המצוות-עשה שבתחילת ספר הי"ד (ועד"ז בספר המצוות) מסיים הרמב"ם במצווה: "לדון בדיני נחלות שנאמר: איש כי ימות וכן אין לו".

מכיוון שהסדר בדברי הרמב"ם הוא כידוע בתכלית הדיוק, מובן שלא בכדי חתם הרמב"ם במצווה זו – ובוודאי תוכנה של מצווה זו הוא הסיום והשלימות של כל המצוות. וכמו שבמצווה הראשונה שמונה, מצינו שכתב בהדגשה "מצווה ראשונה שנצטוונו" – ומוסיף לפרט בתחילת גוף הספר "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון". כלומר: מצווה זו היא ראשונה במניין בשל היותה ראשונה במעלה ובחשיבות. הוא הדין והוא הטעם במצווה האחרונה שמונה, שבוודאי הכוונה היא שעניינה של מצווה זו היא חתימה ושלימות של כל המצוות כולן?¹

(1) פרשתנו כו, ח.

(2) בדרך הפשט היה אפ"ל הטעם להא דחתם הרמב"ם במצוות נחלות, באשר מצווה זו היא הבאה לאדם לאחרי מותו. דרוב המצוות ככולן ישנם במשך חיי האדם, ומצווה זו מיוחדת שהיא לאחרי מותו. אבל הוא דוחק, שכן ישנה למצוות הרוגי בי"ד וקבורתו, (דגם מצווה זו ד"לדון בדיני נחלות" היא מצווה על הב"ד כמצוות האלו).

ונראה לומר הטעם בזה, שהוא ע"ד מה שמצינו שחתם רבינו הקדוש את ששה-סדרי-משנה במאמר³ "עתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש". וביאר הרמב"ם⁴ שם בפירושו-המשנה: כיון שסיים כל דיני התורה הקדושה כפי שחילקם, סיים את הדבר בדברים בענין הגמול. כלומר: לאחר כל "דיני התורה הקדושה" ראוי לסיים בשלימות עבודת השם הבאה לאחריו סיום הלימוד והקיום בעוה"ז.

וכמו שהמשנה סיימה ב"להנחיל אוהבי יש" – סיים גם הרמב"ם את מניין מצוותיו ב"לדון בדיני נחלות", כיון שתוכן דיני נחלות קשור בשלימות הבאה לאחריו קיום המצוות.

פרשת נחלות באה בתורה כהמשך לירושת וחלוקת הארץ (שע"ז טענו בנות צלפחד⁵ "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" ובא המענה בפרשת "איש כי ימות וכן אין לו").

והנה בפרשת חלוקת הארץ מצינו בתורה ג' לשונות חלוקות, ומכאן אשר בחלוקת הארץ היו באמת ג' עניינים שונים, והם: א. ירושה – "ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'"; ב. חלוקה (ע"פ טעם ושכל) – "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו"; ג. גורל – "אך בגורל יחלק את הארץ"⁸.

והטעם לזה: ארץ-ישראל היא "נחלת ה'" והיא קשורה בקב"ה במיוחד, וכמאמר חז"ל⁹: "אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי, וינחלו את הארץ שבאה לחלקי". ולכן הדרך שבה נתן הקב"ה לישראל את הארץ, קשורה ותלויה בקשר שבין הקב"ה לעמו. ומכיון שבקשר שבין הקב"ה לעם-ישראל ישנם לשלשה עניינים אלו – הרי מעצמו משתקפים ג' חלוקות אלו גם בדרך בה הוא ית' נתן להם את נחלתו.

בתפילת-השחר אנו אומרים: "אשרינו, מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירושתנו". אנו מודים על ג' דרגות בקשר עם הקב"ה, שהם המה אותם הג' דרכים שקיבלו ישראל את הארץ: חלק, גורל וירושה.

ונראה שהטעם הוא מכיון שמצווה זו היא הרחוקה ביותר מן האדם – שמתקיימת לא על-ידו בעצמו, אלא ע"י ב"ד; ולא בחייו, אלא לאחר מותו; ולא בגופו, אלא בנכסיו.

(3) סוף מס' עוקצין.

(4) וכיו"ב שאר המפרשים, רא"ש ורע"ב.

(5) כז, ד.

(6) וראו ו, ח. ופירושו בגמ' (ב"ב קיט, ב וראה גם בע"ז נג, ב ועוד): ירושה היא לכם מאבותיכם.

(7) פרשתנו כו, נד.

(8) שם, נה.

(9) תנחומא ראה ח. וראה במדב"ר פכ"ג, ז (בסופו).

בזה מתורץ ג"כ הא דבמלחמות פלשתים וכיו"ב²⁴ לא גנזו את הארון עד עבור המלחמה (וע"ד שעשה יאשיהו) – וע"פ הנ"ל מובן, כי במשכן שילה וכו' – נטילת הארון ממקומו²⁵ היתה מבטלת ה"ונועדתי לך שם", שהרי בנטילתו ה' למשכן רק קדושת במה גדולה וכן"ל (והטעם – מפני שהיתה רק דירת עראי) – ורק שבמקום פקו"נ (מיתת אנשי בית שמש ש"א ו, יט ואילך)²⁶; ומיתת עוזה (ש"ב ו, ז) הותר שלא להחזיר הארון למשכן –

וע"פ הנ"ל נמצא, דמעשה יאשיהו הוה ראי' חזקה לשיטת הרמב"ם דאין מ"ע כלל (משנבנה ביהמ"ק) לעשות ארון. ולפענ"ד כ"ז ברור וגם פשוט.

אלא שמ"מ גנז יאשיהו את הארון בביהמ"ק דוקא ולא במקום אחר, כי אף ש"שכינה אינה בטילה", מ"מ כמה דרגות איתנהו בהשראת השכינה שבבית המקדש, כמפורש בש"ס (יומא

24) והרי גם בזה ה' מקום לדאגה שמא ישבוהו פלשתים, וכמו שה' בפועל – ראה שמואל א ד (ואילך).
25) וראה לקו"ש ח"ט ע' 198 הערה 17, וז"ל: וביהושע (כד, כו) שהביאו הארון לשכם (וכ"פ ברד"ק שם כד, א). אבל לכאורה פ' שבאותו מאורע הובא (ע"פ הוראת שעה) הארון לשכם ולא דמלכתחילה הובא לשכם (וצע"ג פ' התפא"י שם סקל"ח דמלכתחילה הובא – דאיך יפרנס העבודה ביהמ"כ וכו'. ועוד ועיקר התמי' לומר דבמשך עשיריות בשנים ה' כל המשכן וכליו במקום אחד והארון במק"א! – שוב ראיתי בתפארת יעקב שם שהעיר בדברי התפא"י) ואכ"מ.

26) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש . . . ויאמרו אנשי בית שמש מי יוכל לעמוד לפני ה' האלקים הקדוש הזה . . . וישלחו מלאכים אל יושבי קרית יערים לאמר השיבו פלשתים את ארון ה' רדו העלו אותו אליכם. ויבאו אנשי קרית יערים ויעלו את ארון ה' . . . ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים והיו עשרים שנה גו". – וראה סוטה לה, סע"א ואילך. ועוד.

אלא שעדיין יש להבין: לדעת המ"ד (ירוש' יומא פ"ה ה"ד) דבמצות הז' על הכפורת צריך שיגע בכפורת – איך זה גנז יאשיהו את הארון, שהרי (עכ"פ לכתחילה) צריך שיגע.

וי"ל: א) דהדאגה שיגלה לבבל מספיק כוחה לגנוז הארון בזמן שאין כל חיוב (אפילו לכתחילה) שיהי' בקה"ק, אף שלאח"ז בדרך ממילא לא תוכל להיות הנגיעה ביהמ"כ"פ (וכמה דוגמאות לזה בהלכה שאין מחוייב לעשות איזה דבר קודם זמן החיוב אף שע"ז ממילא ימנע אח"כ מלקיים דין, ואפילו בחיוב ואיסור ברור²⁷. וראה בזה שדי חמד אס"ד מע' יוהכ"פ ס"א סק"י. ושם נסמן לש"ס, ראשונים וכו'). ב) מ"ד דצריך שיגע – יסבור כמ"ד דלא גנזו יאשיהו (אלא שניטל הארון לבבל) כהפולוגתא בזה ביומא (נב, ב) [ודלא כפסק הרמב"ם – דנגזז].

27) ראה לקו"ש ח"ט ע' 63 הערה 12*, וז"ל: ידועה השקו"ט בגדרי החיוב להכין מכשירי מצוה וכיו"ב, לפני זמן חיוב קיום המצוה – ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סרמ"ח סי"ג, שלפי דעה א' מותר לצאת בשיירא קודם ג' ימים לפני השבת, גם כשיודע בכיור גמור שבודאי יצטרך לחלל שבת אח"כ (והטעם: כי ג' ימים הראשונים שבשבו ע"י מתייחסים לשבת הבא – שם סעיף ה'); וגם לפי דעה השני' שם שיש איסור בזה (וכן האיסור בג' ימים שלפני השבת – לד"ה), האיסור הוא רק מד"ס. וראה שד"ח הנסמן בפנים – שקו"ט אם מותר (וצריך) להתענות בצום גדלי', באם א"א יה' לו ע"ז להתענות ביו"כ שלאחריו. ושם (ד"ה אמנם נראה), שגם לדעה השני' הנ"ל מותר להתענות. וראה לקו"ש ח"ט ע' 1000 הערה 22. עיי"ש.

מ"עניינים הכוללים" שאינם כלולים במנין המצוות, כנ"ל), כ"א ציווי מיוחד הוא לכהנים¹⁵ שישאוהו בכתף וכו'.

איברא, דכבר נרמז לעיל דפירוש זה בשיטת הרמב"ם דוחק הוא, דסו"ס כיון שיש ציווי על "מעשה מיוחד", עשיית הארון – למה לא יכנס במנין המצוות¹⁶? ומה בכך שעניינו כולל, כיון שנוסף ציווי "מעשה מיוחד" (וכדברי הרמב"ם הנ"ל בשרשי המצוות שם). ולא עוד אלא שכל-שכן הוא ממ"ע דאמנת ה' דמונה הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע א. ריש הל' יסוה"ת) אף שענינה כולל עוד יותר¹⁷.

ג

יחדש דעשיית הארון הי' ציווי רק לשעתו כדי להשרות השכינה במקדש, ושוב אינה בטילה לעולם

והנראה לפרש בשיטת הרמב"ם באופן אחר, ובהקדם תמיהות גדולות: א) למה השמיט

הרמב"ם כל דיני עשיית הארון?¹⁸ (ב) איך זה נטל יאשיהו הארון ממקומו שנצטוו בני" (תרומה כו, לג) לשומו שם וגנזו (דה"ב לה, ג) ובש"ס (וימא נב, ב) מוכח שלא הי' זה ע"פ הציווי וכיו"ב, כ"א שדאג שמא יגלה לבבל לאחרי זמן?

ולתרץ כל הנ"ל י"ל – דמעשה יאשיהו מוכיח דקרא¹⁹ כפשוטם²⁰, דהציווי דעשיית הארון והבאתו לקדה"ק הוא אך ורק כדי לפעול שיהי' עי"ז "ונועדתי לך שם". ולאחרי שנעשה זה פעם אחת ושרתה השכינה ובאופן ד"אינה בטילה" לעולם – שוב לא מצינו מצוה בעשיית הארון כי כבר פעלה עשי' הראשונה פעולתה להשרות השכינה לעולם. אלא רק שישנו חיוב שכל זמן שישנו הארון (ולאחרי שיתגלה לעת"ל²¹) – נצטוו לשאתו בכתף ושלא יסירו הבדים.

ושוב מחוור היטב הא דלא נמנית עשיית הארון במצוות (לדורות)²² ולא הובאו דיני עשייתו, כי מאי דהוי הוי²³, ומזמן בנין ביהמ"ק הא' – אין כל ציווי בזה.

18 ראה לקו"ש חי"א ע' 118 הערה 24.

19 בתרומה כה, י ואילך; ועשו ארון עצי שטים וגו' ונתת אל הארון את הלוחות אשר אתן אליך . . . ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך, ונועדתי לך שם גו'.

20 היינו, שא"ז שלומדים דין חדש ממעשה יאשיהו, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא (ראה ב"ק ב, ב) שהפירוש בהכתובים שבהם הציווי על עשיית הארון, הוא כפשוטם.

21 ראה רמב"ן בהשגותיו לסהמ"צ שורש ג, מ"ע לג, ועוד.

22 כמבואר בסהמ"צ שורש ג, שמצוה שאינה נוהגת לדורות אינה נמנית במנין המצוות.

23 ראה יומא ה, ב (והתירוץ שם "למיסבר קראי" – אינו שייך לספר היד שענינו רק "הלכות הלכות", כידוע וכמבואר כמ"פ בספר חידושים וביאורים בהל' בית הבחירה ובכ"מ).

וראה אשר בג' דרכים אלו, דחלקנו, גורלנו וירושתנו – נמצאת הירושה (נחלה) במקום השלישי והאחרון, כמצוות נחלות במנין המצוות, וכ"להנחיל אוהבי יש" בסיום הש"ס!

משמעות הדברים:

ההבדל בין חלק לגורל הוא ע"ד החילוק בין מכירה למתנה: המכירה תלויה בתשלום הלוקח, המחיר שהוא משלם עבור הדבר שהוא לוקח; מתנה תלויה ברצונו הטוב של הנותן, שבחר מרצונו להעניק למקבל.

ועד"ז בחפצי שמים: יש שכר המצוות שמגיע ע"פ עבודת האדם, שכיון שעבד את קונו וקיים את מצוותיו – מגיע לו בדין שכר, והוא ע"ד ענין המכירה; ויש שהקב"ה בטובו בחן וברחמים נותן לכל חי מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, בלי קשר לעבודת הנבראים (בלשון הקבלה והחסידות: "אתערותא דלעילא" מצד- עצמו).

וזהו בכללות החילוק בין "חלקנו" ל"גורלנו": "חלק" הוא מה שהאדם מקבל ע"פ עבודתו, כמו מכר, דזהו חלקו הבא לו בדין; ו"גורל" הוא הבא לאדם מצד זה אשר הקב"ה "בחר בנו מכל העמים", שבחירה אמיתית היא כידוע דווקא "בחירה חפשית" (שאינן שום דבר המכריח לבחור באופן זה, ורק כי זהו רצונו של הבורח). כלומר: שהקב"ה מצידו, ובלי שום קשר לעבודת האדם, החליט ליתן לו. ומרומז בלשון "גורל", שגם הגורל אין בו היגיון ושכל, כיון שכשהאדם מטיל גורלות ה"ה יודע שכפי שיפול הגורל כן ייעשה, ואין לדעת האדם בזה שום התערבות – וכך ב"מתנה" זו ד"גורלנו" הבאה לגמרי מצד הקב"ה בלי שום התערבות מלמטה¹⁰.

[בעומק יותר:

התוכן והמשמעות של "אשרינו מה טוב חלקנו", הוא לא רק בהא שאנו עובדי ה' ובשכר המגיע לנו (כנ"ל) עבור עבודתנו זו, אלא גם בעצם מציאותנו כיהודים. דמכיון שעל ישראל נאמר "כי חלק ה' עמו", ונשמת כל איש ישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש"¹¹ – הרי שזהו "חלקנו", כאן מודגשת מציאותם של ישראל ש"נקראו בנים למקום" – "בנים אתם לה' אלקיכם" והרי קשר הבן לאביו מתבטא בעצם מציאותו וקיומו, וה"ז שוב כדמיון המכירה (כנ"ל) שכספו של הלוקח הוא הגורם.

ולמעלה מזה: "ומה נעים גורלנו" – שה"גורל" הוא הא שהקב"ה בחר בעם ישראל מרצונו החפשי, וההפלאה היא לא במעלתם ומדריגתם של ישראל (דאף שגדולה ונשגבה היא, הרי סוף סוף היא

10 ובוה מעלה ב"גורל" על "מתנה" המבוארת קודם, דמצינו בגמ' (גיטין נ, ב ועוד) ד"אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא יהיב לי' מתנתא" – שסוכ"ס יש קשר בין עבודת האדם למתנה שמקבל מלמעלה, אלא שהמתנה היא הרבה יותר ממה שמגיע לו ע"י עבודתו. אבל גורל, אינו קשור כלל לשלש ועבודת האדם, ומורה על מה שהקב"ה נותן בחסדו בלי שום קשר ושייכות למעשי האדם.

11 תניא ריש פ"ב.

מציאות מוגבלת של נברא), אלא שהקב"ה בבחירתו החפשית, בחר והחליט שהוא רוצה בישראל, ובדרגא זו ד"גורל" מודגשת בחירתו של הקב"ה שלמעלה מכל מדידה והגבלה¹²].

ולעילא מן כל ברכתא הוא "ומה יפה ירושתנו": שלא כבמכירה (חלקנו) או במתנה (גורלנו) שבהם ישנה העברה מצד אחד לצד שני (וממילא ניכרת מציאותו של הקונה או המקבל) – ב"ירושה" עומד היורש במקומו של המוריש, עד שכאלו אינו מציאות נפרדת כלל, ורק "תחת אבותיך יהיו בניך"¹³. שאין כאן העברה של נכסים – אלא שהיורש נעמד במקומו של המוריש, ובדרך-ממילא זוכה בנכסיו.

וכך היא המידה:

"אשרינו מה טוב חלקנו" – שהקב"ה צמצם את עצמו ועשה שהמעלות ועבודת ה' דישראל יהיו חשובים לפניו. ויתירה מזו: שאף שלגביו ית' כתיב¹⁴ "גם בן ואח אין לו", מ"מ צמצם את עצמו להיות כ"אב" לישראל שנקראים "בנים למקום" והם חלקו.

"ומה נעים גורלנו" – שהקב"ה בחסדו הגדול "בחר בנו", בלי שום קשר למעלותינו ועבודתנו אותו ית', אלא אך ורק משום שכך החליט ורצה לבחור בנו לעם סגולה.

[ועדיין ניכרת מציאותם של ישראל, אלא שהקב"ה בחר בנו לא בשביל מעלותינו אלא בגלל רצונו הפשוט והבלתי-גבולי. וע"ז בא הדרגא השלישית והעולה על כולנה:]

"ומה יפה ירושתנו" – שישראל וקוב"ה כולא חד ממש, בלי שום צמצום וירידה, אלא שישראל בשורשם הם אלוקות ממש, ועד שהם בבחינת "יורשים" שהיורש עומד במקום המוריש.

שלשה דרגות ועניינים נפלאים אלו מתגלים בעם ישראל בג' תקופות שונות¹⁵:

קודם מתן-תורה – היו ישראל בדרגא הא' ד"חלקנו", כיון שכבר אז נקראו "בנים למקום", וכנאמר ביציאת מצרים "בני בכורי ישראל". והטעם: גם קודם מתן-תורה היו ישראל נעלים לאין-ערוך מאומות העולם, אלא שהיה זה הכל מצד עבודתם של ישראל, ולא מצדו ית' – שהרי עדיין לא ניתנה התורה.

12) שני עניינים אלו רמוזים בפסוק (ואתחנן ז, ו. פרשת ראה יד, ב): "כי עם קדוש אתה לה' א, ובך בחר ה' גו", ופרש"י: "כי עם קדוש אתה – קדושת עצמך מאבותיך (חלקנו), ועוד "ובך בחר ה' (גורלנו)".

13) תהילים מה, יז. וראה ב"ב קנט, רע"א.

14) קהלת ד, ח. ובקה"ר עה"פ.

15) ראה בענין זה גם בלקו"ש ח"א ע' 5 ואילך.

ב

יציע לומר דלשיטת הרמב"ם עשיית הארון הוא מציוויים הכוללים, וידחה דסו"ס איכא בזה ציווי על מעשה מיוחד

ידועה הקושיא על שלא מנה הרמב"ם עשיית הארון במנין המצות (ובפרט – שמנה מצות משאו בכתף. ושקו"ט בכ"ז בארוכה בפ' רי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג בסופו פרשה נב). ולא עוד אלא שבסהמ"צ שם כשמבאר הטעם שאינו מונה את עשיית "המנורה והשלחן והמזבח וזולתם" כי "כלם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש", אינו מזכיר כלל את הארון.

ולכאורה יש לתרץ – כי הארון ענינו רק כלי שיהי' "ושכנתי בתוכם"¹⁰, וזהו כללות ענין כל התורה והמצוה, והלא כבר הודיענו הרמב"ם בשרשי המצוות ד"אין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה" (סהמ"צ שרש ד'. וראה נ"כ שם). והציווי לעשות הארון אף שהוא "מעשה מיוחד" (שע"ז כתב הרמב"ם בשרשי המצוות שם, דהיכא שמתוסף מעשה מיוחד שפיר נמנה למצוה), הרי ענינו – כולל עניני "התורה כולה" ו"המצוות כולם" ולכן עדיין נחשב כציווי כולל וע"ד "וערפכם לא תקשו עוד" (שמביא בסהמ"צ שם).

ובכ"ז נמנה בנין ביהב"ח אף שענינו "ושכנתי בתוכם", כי בענין ביהב"ח ישנם עוד ענינים: ההקרה וכו'¹¹, והם הם שנמנו בתרי"ג

10) ראה לקמן בסוף הסעיף.

11) לכאורה הכוונה ב"ענינים" לשון רבים וב"וכו" ל"וחווגין כו" שבריש הל' בית הבחירה ועד"ז בסהמ"צ שורש יב ומ"ע כ' (וראה ג"כ לקו"ש ח"ב ע' 59 הערה 16. ועוד).

המצות¹² – משא"כ בארון דליכא עוד דבר מלבד זה שענינו כלי להשראת השכינה (ונתינת הלוחות בארון – לפירוש זה¹³ – אינה אלא פרט מעניני (קדושת) הארון¹⁴, אי נמי אינה לדורות).

ובכ"ז מונה הרמב"ם מ"ע דמשא הארון בכתף (סהמ"צ מ"ע לד. הל' כלי המקדש פ"ב הי"ב) ומל"ת דלא יסורו הבדים ממנו (סהמ"צ מל"ת פ"ו. הל' כלי המקדש שם ה"ג), כי – לדיעה זו – אין תלוי בזה קדושת הארון וענינו ד"ושכנתי בתוכם" (שהוא

12) כנ"ל בפנים, שהרמב"ם מדבר בענין המצות שנצטוו בני"י לעשות בביה"ב, ואת זה מנה במנין המצות (וראה לקו"ש ח"א ע' 124 שאין הקרבת הקרבנות ושאר העבודות שבביהמ"ק שייכים לענין השראת שכינה כו'. ע"ש).

13) משא"כ לפי' המנ"ח מצוה צה, וז"ל: "עיקר עשיית הארון כדי שיהיו הלוחות מונחים בתוכו, כמבואר בפ' תרומה (כה, טז) ונתת אל הארון כו' את העדות, ובפסוק מלכים (א' ח, ט) אין בארון רק שני לוחות העדות. . ובבית ראשון שנגנו ארון עם העדות בימי יאשי' המלך ע"ה לא עשו עוד ארון ובבית שני לא ה' הארון, כי למה צריך הארון, כיון שנגנו הלוחות גם כן אין מצוה לעשות ארון, והארון אינו מעכב אף שהוא מדיני המצוה להר"מ מכל מקום יש הרבה דיני המצות שאין מעכבין בדיעבד". ובקנאת סופרים לסהמ"צ (בשורש יוד ובמ"ע לג) כתב עד"ז לדעת הרמב"ם. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 177. רי"פ פערלא שם (קצט, ב-ג). אנציקלופדי' תלמודית ערך ארון בסופו.

14) שלדעת המנ"ח והקנאת סופרים ועוד (כנ"ל בהערה הקודמת) תכלית עשיית הארון הוא לשם הלוחות – נתינת הלוחות בתוכו (אלא שמקומו של הארון הוא בקודש הקדשים), משא"כ לפירוש המבואר כאן, הוא להיפך, שהלוחות ניתנו בארון לא לצורך הלוחות, אלא לשם קדושת הארון, והענין בעשיית הארון הוא אך ורק להיות כלי להשראת השכינה, ונתינת הלוחות בו אינו אפילו ענין נוסף בעשיית הארון. – וההכרח בזה הוא, שאם נאמר שבנוסף לזה שהארון הוא כלי להשראת השכינה יש בו גם הענין של נתינת הלוחות (בתור ענין בפני עצמו) – ה' צריך למנותו במנין המצות מחמת ה"מעשה המיוחד" הזה, בדוגמת בנין ביהב"ח שנמנה במנין המצות מחמת הענינים דהקרה וכו', כנ"ל.

ההליכה לרגל הקבוע בכל שנה, והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש, הרי גילה הרמב"ם דעתו דעיקר המקדש הוא ההקרבה. אכן הרמב"ן כתב בריש פרשת תרומה "והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון כמה שנאמר ונועדתי ודברתי אתך מעל הכפורת"² (והארכתי בכ"ז במק"א³).

והנה, לכאורה יוקשה בדעת הרמב"ם, שהרי כתוב זה עצמו שמביאו "ועשו לי מקדש" – מבאר כוונת העשי' "ושכנתי בתוכם", ומקום "ושכנתי" זה – ג"כ מפורש בכ"מ בקרא שהוא הארון (עיי"ש ברמב"ן). וראי' (ועכ"פ – זכר) לדבר גם מדברי הרמב"ם עצמו (מ"ג ח"ג פמ"ה) וז"ל: וצונו אנחנו שנבנה היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארון שיש בו כו"⁴.

ועל כרחק צ"ל שגם לדעת הרמב"ם החפץ במקדש הוא מנוחת השכינה, ובעיקרה הוא על הארון, ובמילא מובן שבו תלוי גם שלימות קדושת המשכן.

[ולכן המשכן בזמן שלא הי' בו הארון, הי' לו דין במה גדולה (תוספתא זבחים ספ"ג). וראה ג"כ מאירי מגילה ט, ב]. ואין להקשות מהא דביהמ"ק

(2) וראה ג"כ רמב"ן עקב י, ה.

(3) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 116. וראה לקו"ש ח"ז ע' 200 הערה 20. חט"ז ע' 438 ואילך. חכ"ז ע' 177. ועוד.

(4) וראה לקו"ש ח"א ע' 137 הערה 17 שמביא דעת הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"י הי"א) בפירוש "כלפי שכינה" שבימא עג, א – שהכוונה להארון, ע"ש.

וראה לקו"ש חכ"ח ע' 64 הערה 31 שמביא שבמגילה כא, ב: ונר מערבי כלפי שכינה, וברמב"ם הל' ביהב"ח פ"ג ה"ה: וזה הנר האמצעי (והוא הנקרא נר מערבי) – רמב"ם שם) פניו כנגד קדש הקדשים.

בקדושתו⁵ גם לאחר⁶ שנגנו (ואפילו לאחר שניטל) הארון⁷ – כי הוא לפי ש"שכינה אינה בטילה"⁸ (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו); משא"כ המשכן שהי' מלכתחילה רק "לפי שעה", דירת עראי ולא מנוחה ונחלה⁹].

אלא שהרמב"ם מדבר בענין המצות שנצטוו בני ישראל לעשות בבית הבחירה, והרמב"ן מדבר בענין חפץ אשר במשכן עצמו, שהוא "ושכנתי" וזה הי' בעיקר – ע"י הארון.

(5) הכוונה לזה שביהמ"ק נשאר בקדושתו – בתור בית בנוי; משא"כ זה ש"מקריבין כו" אע"פ שאין שם בית בנוי כו" (רמב"ם שבפנים) שונה לגמרי מדין ביהמ"ק בנוי, כמבואר באחרונים. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים – הוצאת תשנ"א ח"ב ע' תרפא הערה ד"ה חיוב (ואכ"מ).

(6) ראה לקמן בפנים שכשהארון גנוז בביהמ"ק זה מוסיף בקדושת ביהמ"ק.

(7) שנגנו ע"י יאשיהו בזמן בית ראשון – למ"ד הכי; ויש מ"ד שניטל – (בעת חורבן בית ראשון לבבל ושוב לא חזר) היינו בבית שני. – ראה לקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך.

(8) לכאורה הכוונה (ראה לעיל הערה 5): כשם שמטעם ששכינה אינה בטילה מקריבין אע"פ שאין בית, כך גם בנוגע להשראת השכינה המיוחדת המתוספת ע"י שהארון במקומו, ושלימות קדושת המקדש שע"ז – שאי"ז בטל ע"י גניזת הארון ואפילו ע"י נטילתו (וראה פי' הר"פ פערלא דלקמן בפנים (קצט, ג-ד)).

(9) שהמשכן גם קדושתו היא עראית, וביהמ"ק קדושתו נצחית, זאת מנוחתי עדי עד, ושוב לא שרתה שכינה במק"א. ראה מו"ק (ט, א): משכן שאין קדושתו קדושת עולם. . . מקדש שקדושתו קדושת עולם. ועוד. וראה בזה לקו"ש ח"א ע' 177. 182. חט"ז ע' 305 הערה 52. חכ"ט ע' 73. חט"ז ע' 466 ואילך. חכ"ד ע' 79 ואילך. וש"נ. ושם ציין ג"כ לפירוש הר"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע פד-פה. ועוד. – ולכן גם הקדושה שנפעלת ע"י הארון, בביהמ"ק היא נצחית; משא"כ במשכן, שאין בו קדושה זו אלא כשהארון נמצא בו.

בשעת מתן תורה נתגלה "ובנו בחרת מכל עם ולשון"¹⁶, דאז ניתנו התורה והמצוות לישראל ברצונו ית', דהתורה היא "תורתו" של הקב"ה, ובמצוות מתגלה כח הבורא – ואינם מצד עבודת האדם.

ולעתיד-לבוא, לאחר גמר קיום התורה והמצוות יתגלה בישראל המעלה הנוראה והגדולה ביותר שבהם: "ומה יפה ירושתנו" – שהם נחלת ה', שישראל וקוב"ה כולא חד.

ולכן סיים רבינו הקדוש את המשנה ב"עתיד הקב"ה להנחיל כו' להנחיל אוהבי יש", כיון שלעת"ל תתגלה מעלה נפלאה זו דבחינת "נחלה", וזהו הסיום והתכלית של כל הלכות התושבע"פ וקיומם. וכיוצא בזה סיים הרמב"ם את מניין מצוותיו במצוות נחלות.

וכעת יובן דיוק נפלא בלשון הרמב"ם: הרמב"ם כתב במצוה זו "לדון בדיני נחלות שנאמר: איש כי ימות ובו אין לו", וקשה דבקטע הפסוק שמביא אין כל רמז לעניין הנחלה, ורק ש"ימות ובו אין לו", ולכה"פ הול"ל סיום הפסוק "והעברתם את נחלתו גו".

אבל ע"פ האמור מובן היטב: מצד המעלות ד"חלקנו" ו"גורלנו" ישנה מציאות ה' ומציאות ישראל כשני דברים שונים. ב"חלקנו" הקב"ה מצמצם את עצמו שיהיו מעלותיהם של ישראל חשובים אצלו, וב"גורלנו" הקב"ה בוחר בישראל בלי קשר למעלותיהם, אבל עדיין הם שני דברים שונים;

משא"כ ב"ירושנתו" שם מתגלה אשר "ובו אין לו" – אין הקב"ה וישראל דברים שונים, אלא חד ממש! וזהו התוכן הפנימי דמצוות נחלות שהבן עומד במקום האב, וע"כ הביא הרמב"ם מן הפסוק דווקא את תיבות אלו.

(16) כמבואר בשוע"ר או"ח סי' ס"ד (ממג"א שם סק"ב): "שכשיאמר ובנו בחרת יזכור מ"ת". וראה תניא פמ"ט.

ניסוך היין – מתי טפל ומתי קרבן בפני עצמו?

ונפכו רביעית ההין (כה. ז.)

בנוגע לניסוך היין מצינו שהניסוך היין שבכל השנה כולה – הי' בגדר טפל ושיריים לזריקת הדם, אבל ניסוך היין שהי' בחג הסוכות יחד עם ניסוך המים לא הי' רק טפל לזריקת הדם, אלא הי' לו גם דין של קרבן בפני עצמו (ראה מה שנתבאר בזה בארוכה במקור הדברים).

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

מים, שאין בו טעם, מורה על עבודת השי"ת מתוך קבלת עול גם כאשר אינו מביין כלל את הטעם לזה. יין, שיש לו טעם, ו"משמח אלקים ואנשים" – מורה על עבודת השי"ת הבאה מתוך תענוג, והבנה והשגה.

ולכן בכל השנה כולה, שאין "ניסוך המים", והיינו, שענין הקבלת-עול אינו בגילוי אצל האדם, אי אפשר לעשות מהיין (ענין השכל) עבודה עיקרית, כי, אם יהי' האדם הולך אחר שכלו בלבד, יוכל ח"ו לסור מן הדרך כו'.

ולכן לא בא היין כענין בפני עצמו, אלא בתור טפל לזריקת הדם – שענין זריקת הדם ע"ג המזבח בעבודת האדם הוא, שהאדם מוסר את כל החיות וההתלהבות שלו לקדושה, וכדברי הרמב"ן הידועים (ויקרא א, ט) בנוגע לענין הקרבנות: "שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וכו'", ואז באה עבודת השכל כענין טפל לזה, "שירי הדם".

אבל בחג הסוכות – שבא אחרי העבודה דר"ה עשיית ויוהכ"פ, וכבר עשה תשובה, ומתחרט על כל העבר, ומקבל על עצמו על להבא לעשות אך ורק רצון הקב"ה, וגם יש עבודת "ניסוך המים" – המורה על עבודת הקב"ע, אז אין ה"יין" בא כטפל לקרבן, אלא ה"ה קרבן בפ"ע.

(ע"פ תורת מנחם חכ"א עמ' 65 ואילך)

מדוע בסוכות מקדימים עולה לחטאת?

והקרבנתם עולה גו' ושעיר עזים אחד חטאת (כט, יג-טז)

כתב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ, ט הל' ה' ז): "דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת מכפר... בקרבנות החג אינו כן, אלא... בתחילה פרים, ואחריהם כו'. ואחריהם שעירים, אע"פ שהשעירים חטאת וכל אלו שקדמו, עולה".

והנה, טעם הדבר שברך כלל החטאת קודם לעולה הוא מפני שענין קרבן עולה הוא ש"לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש... שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך" (לשון כ"ק אדמו"ר הזקן באגרת התשובה פ"ב), וע"כ לא שייך להקדים עולה לחטאת, שהרי לא שייך לשלוח דורון שיתרצה לפני המלך, לפני שנמחל לו העונש, ע"י קרבן חטאת.

אך לפ"ז תמוה כיצד שייך להקדים עולה לחטאת בחג הסוכות?

ויש לבאר בפשטות: הרי חג הסוכות בא מיד לאחר המחילה והסליחה דיום הכיפורים, ולכן בחג הסוכות אין מקום להתחיל עם קרבן חטאת מכיון שביום הכיפורים כבר נפעל ענין המחילה והסליחה, ומטעם זה מתחילים מיד עם קרבן עולה.

אך לפ"ז תמוה לאיך גיסא, באם כבר נפעל הכפרה, לאיזה צורך מקריבים אח"כ קרבן חטאת?

ויובן זה ע"פ המבואר בתניא (פכ"ט) שבתשובה ישנם כו"כ דרגות, וכאשר האדם מתעלה לדרגא נעלית יותר, הנה התשובה שעשה קודם אינה מספיקה ועליו לשוב להקב"ה באופן נעלה הרבה יותר.

ועפ"ז, בחג הסוכות, הנה כאשר מתעלים ע"י הקרבן עולה רואים שצריכים להתעלות ולשוב בתשובה נעלית יותר, ולכן מקריבים קרבן חטאת.

(ע"פ תורת מנחם תשמ"ה ח"א עמ' 261 ואילך)

חידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם בענין תכלית בית הבחירה ובגדר הארון

יוכיח דגם הרמב"ם מודה להרמב"ן דחפץ המקדש הוא מנוחת השכינה / יפלפל בשיטת הרמב"ם שלא מנה עשיית הארון למצוה, ויבאר חילוקו משאר כלי המקדש / יסיק בדרך חידוש דעשיית הארון אינה נמנית כמצוה לדורות, כי לאחר עשייתו פעם אחת שוב שרתה השכינה לעולם

כתב "שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו הי' ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהי'

א יוכיח דגם הרמב"ם מודה להרמב"ן דחפץ המקדש הוא מנוחת השכינה

ידועה מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, מהו עיקר המקדש. דהרמב"ם (בסהמ"צ מצוה כ')

(* הערת המו"ל: כבר נודעה בשערים, ספר "הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים – בהם חרב הבית – הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו.

וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותה לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח

להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתוניו בגולה יהא בנין ביתי בטל?! – והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ר"נשלמה פרים שפתינו".

אשר לכן הבאנו בקובץ זה, ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל.

(** הערת המו"ל: נערך ע"פ מכתב רבינו – ר"ח סיון תשכ"ד למחבר הספר "בדבר מלך", הרה"ג ר' יצחק שי' רייטפארט. ההערות דלהלן בשוה"ג הם הערות המו"ל בנספחים לספר "הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" (ע' רכו ואילך).

(1) ועד"ז הוא ברמב"ם ריש הל' ביהב"ח ובסהמ"צ שורש יב.